

TEKST ELS QUAEGBEUR FOTOGRAFIE BART KOETSIER

7 MAART 2015
PS14

0 0 1 1 2 1 4 0 4 2 1 6 *

Frieda Pittoors (67) staak vaak op het toneel, maar zelden in de hoofdrol. Nu speelt ze de koningin in 'Koningin Lear' van Toneelgroep Amsterdam, een rol die speciaal voor haar is geschreven. De voorstelling gaat zondag in première.

**'Ik kan
niet
tegen
acteurs-
gezeur'**

In een repetitieruimte van de Stadsschouwburg zit Frieda Pittoors op de uiterste punt van een bank tegenover het podium. Toneelgroep Amsterdam repeteert *Koningin Lear*, een bewerking van *King Lear*, waarbij het koninkrijk een multinational is en de koning een topvrouw, gespeeld door Pittoors.

Pittoors draagt een wijde lichtblauwe pyjama en seksloze slossen van witte kunststof. Haar lange, grijzige haar hangt in slordige pieken om haar make-up-vrije gezicht. Het is twee uur. De lunch is voorbij en de repetitie staat op het punt weer te beginnen. De actrice staat op. Met de tekst in de hand komt ze aanlopen om kennis te maken. “We repeteren de fase van mijn verregaande aftakeling. Dat je niet schrikt van hoe ik eruitzie.”

Andere acteurs druppelen binnen. Janni Goslinga (schoondochter van koningin Lear) laat zien hoe werkelijkheidsgetrouw haar nepzwangere buik is. Gijs Scholten van Aschat (ex-minnaar van de koningin) komt net terug van baantjes trekken in het Sloterparkbad. Tegen Pittoors: “Jij had je ook een beetje kunnen optutten voor de repetitie. Je zit erbij als een reclame voor de bio-vakantie-industrie.”

Roeland Fernhout (zoon van koningin Lear) probeert op het podium met één voet de stoel van zijn koningin-moeder een rondje van 360 graden te laten maken. Na verscheidene pogingen lukt het. Hij reageert hier, zelfs voor een acteur, uitzonderlijk uitgelaten op. “Nu met Frieda erop!” gilt hij.

Ze beginnen. Regisseur Eric de Vroedt houdt een los-strakke hand. Hij weet welke kant hij op wil, maar hij luistert ook naar de acteurs. Althans, zo komt het over op een buitenstaander. Elisabeth Lear heeft in deze scène een lange monoloog vol krankzinnig-

heden. Haar drie zonen en twee schoondochters drommen om haar heen en reageren nu en dan op wat zij zegt. Het moet vaak over. Na een uur vraagt Fernhout om een pauze: “Het is een beetje *draining*, dit.”

“Zoals slechte seks?” informeert de regisseur. Fernhout klopt De Vroedt op de schouder en loopt af: “Ja, met het verschil dat dit iets oplevert: er komt een mooi kind van.” Pittoors blijft zitten waar ze zit. Zij zegt niet veel, wacht kalm tot er weer woorden van haar worden verwacht in het stuk. Het accent van de Vlaamse actrice is moeilijk thuis te brengen. Wel echte Antwerps is eruit, maar je hoort Vlaanderen wel. En ook een beetje Amsterdam, na meer dan veertig jaar in Nederland.

Een paar uur later in Café Americain gaat het gesprek eerst over de verschillende accenten die België kent, in afwachting van witte wijn en bitterballen. Van aftakeling is geen sprake meer. Haar haar is verzorgd, ze heeft een mooie trui aan en een elegante bril op die haar ogen goed doet uitkomen.

“Antwerps vind ik helemaal niet zo mooi. Wel kleurrijk. Een beetje als Amsterdams. Maar ik vind het wel leuk om af en toe Antwerps te spreken. In *Koningin Lear* zing ik een Antwerps liedje. Zal ik het even zingen? *‘Onder de stenen brug, lag zij op haare rug. Bientjes waïd open en broekske gescheurd, ge kuunt wel raaien wat daar is gebeurd. Schatje, doe mai nie seer. Tis me nen ierste keer.’* Het zijn liedjes van vroeger. Ik zing die in het stuk als ze helemaal aan het dementeren is. Dat hebben we gisteren gerepeteerd.”

En hoe vond u het vandaag gaan?

“Je zal wel denken: wat een chaotische toestand daar, maar dat valt mee. Er wordt plezier gemaakt, maar tegelijkertijd hard

nagedacht om er iets moois van te maken. Ik vind de collega’s echt leuk. Iedereen is grappig, hulpvaardig en aardig. Ik weet zeker dat ze me zullen helpen als ik straks iets niet meer weet. En met Eric gaat het ook goed. Ik geloof dat hij vertrouwen heeft gekregen dat we er samen wel doorheen komen. Hij is al drie jaar bezig met het plan een *King Lear* te maken voor een vrouw, die ik dan moet spelen. Natuurlijk wilde ik dat graag doen.”

Hoe zijn dan de laatste weken voor de première voor u?

“Het houdt me de hele dag bezig. Overdag repeteren, dan naar huis en alles weer doornemen: de volledige tekst en de dingen die we tijdens de repetitie hebben besproken. Ook ’s ochtends neem ik de tekst nog eens door. Je moet erg gedisciplineerd zijn voor dit werk. Ik ben het niet snel zat. Eerder omgekeerd, ik raak eraan verslaafd. Als ik niet kan slapen, begin ik altijd mijn tekst op te zeggen. Als ik dan een heel eind kom, denk ik: god, al een uur bezig om in slaap te komen.”

Ik hoorde u vandaag als enige niet één keer klagen of gillen tijdens de repetitie. Karakter of toeval?

“Het eerste. Ik kan niet tegen acteurs-gezeur, voor mezelf dan. Ik kijk niet neer op dat theatrale aandacht trekken, en ik vind het ook wel grappig, maar ik ben niet zo. Ik hou van clean. Als we werken, werken we. Zonder veel flauwekul eromheen. Ik ben niet iemand die lijdt en de actrice uithangt. Acteren is een vak en dat doe ik gewoon.”

Spreekt u nog wel eens iemand buiten Toneelgroep Amsterdam?

“Heel weinig in deze periode. Het contact met mijn relatie en mijn familie – mijn zoon, schoondochter en twee kleindochters – hou ik op een laag pitje. Dat is niet erg, want ik weet dat na de première alles weer bij het oude is. Dan kan ik weer naar ze toe om leuke dingen te doen, maar niet nu. Ik moet geconcentreerd zijn. Een rol als deze, speciaal voor je geschreven, krijg je niet zo vaak in een carrière. Ik ben er best wel trots op.”

Wat vindt u van Elisabeth Lear?

“In eerste instantie vind ik het een zeer vervelende vrouw. Echt een bazin, die alles op haar manier wil. Helemaal niet aardig. Ze heeft drie zonen, van wie één haar lieveling is. Dat klopt toch eigenlijk ook niet helemaal.”

Ik denk dat veel ouders een favoriet kind hebben, maar dat daar een taboe op rust. Elisabeth Lear is misschien zo vol van zichzelf dat ze niet doorheeft hoe ongebruikelijk en kwetsend het is haar voorkeur zo te laten spreken.

“Ze is erg met zichzelf bezig, dat in elk geval. Ze denkt heel weinig aan haar kinde-

ren en licht ze zelfs uit. Tegen haar schoon-
dochters is ze helemaal verschrikkelijk. Maar
het interessante is dat ze vanaf de eerste
scène in verval is. Ze wil nog alles zelf kun-
nen in het imperium van constructiebedrij-
ven dat ze van haar vader erfde, maar ze
voelt dat het begint te wankelen doordat ze
dementeert. Ze is van plan haar imperium te
verdelen over haar zoons, maar dat gaat mis
omdat ze het helemaal verkeerd aanpakt. Er
is geen vertrouwen. Het mooie aan het stuk is
dat je aan het einde toch wel met haar mee-
leeft. Althans, dat hoop ik. Als ik dat gevoel
kan bereiken bij het publiek, ben ik wel blij.”

**Ze sterft uitgeput, gestoord en min of
meer in het harnas, want de zoons blijven
haar goedkeuring nodig hebben. Kunt u
zich daar iets bij voorstellen, sterven in
het harnas, als actrice?**

“Ik kan me er wel iets bij voorstellen ja,
zo op mijn leeftijd. Ik denk de laatste tijd
vaak na over doodgaan en dat soort dingen.
Dat is ook alleen maar goed. Het stuk gaat
over het afscheid van het leven en daar zover
we ons toch op voorbereiden, voor zover
mogelijk. Stel nou dat ik een half jaar na dit
stuk sterf, misschien ben ik dan wel blij dat
ik het nog heb kunnen doen. Zulke gedach-
ten flitsen door mijn hoofd terwijl we bezig
zijn. En over gek worden. Mijn vader was ook
behoorlijk dement toen hij stierf op zijn
67ste. Mijn moeder daarentegen is negentig
geworden, helder tot haar laatste dag. Allebei
mijn ouders, met zo’n verschillende dood. En
ik ben daar een product van. Onherroepelijk
ga je dan toch denken: op wie lijk ik nou, op
mijn vader of op mijn moeder?”

**Voelt het als een disloyaliteit jegens uw
vader dat u – neem ik aan – nu liever op
uw moeder zou willen lijken dan op hem?**

“Ja, het voelt moeilijk hem niet te willen
zijn. Maar goed, het is ook begrijpelijk. Mijn
vader was knettergek toen hij stierf. En jong.
Precies even oud als ik nu ben.”

**Voelt dat als een opluchting? Als in: ik heb
zijn leeftijd gehaald zonder gek te wor-
den, ik zit wellicht op mijn moeders pad.**

“Dat is misschien iets wat ik hoop, maar
verwachten durf ik het niet. Nog niet. Elke
keer dat ik een zwakte of een ongemak bij
mezelf bemerk, denk ik: o god, het zal toch
wel zo of zo zijn. Dus nee, het blijft een wor-
steling, die ik overigens goed kan inzetten in
Koningin Lear. Tegelijkertijd probeer ik het
niet te veel naar me toe te trekken. Ik wil ver-
gaan in de gedachten, maar ik probeer ook
nuchter te blijven. Repeteren, hup, naar huis,
eten, weer aan de slag, naar bed. Ik praat er
ook niet te veel over met mijn vriend of mijn
zoon. Dan komt het te dichtbij.”

FRIEDA PITTOORS
13 oktober 1947,
Antwerpen

1959-1962
Hoofdrol in
De Kleine Prins

1965-1968
Studio Herman
Teirlinck
(toneelschool)

1971
Verhuizing naar
Nederland

1971-2005
Rollen bij toneel,
in speelfilms en
tv-series

2001
Nominatie Louis
d’Or voor rol in *De
Leenane trilogie*
(ZT Hollandia)

2005-heden
Bij Toneelgroep
Amsterdam, o.a.
in Romeinse tra-
gedies, *Teorema*,
Perfect Wedding,
Maeterlinck,
*Kinderen van de
zon*, *Bloedbrui-
loft*, *De Russen!*
en *Tartuffe*. Voor
deze laatste
twee won de
Colombina 2012.

2015
Premières van
Koningin Lear en
Kings of war.
Reprises van *Na
de repetitie* en
Persona

Mocht u toch op uw moeder lijken, dan is het natuurlijk wel fijn aan uw vak dat u het nog jaren kunt uitoefenen.

“Ja, en weet je wat grappig is? Mijn moeder heeft tot haar 87ste bij een amateurgezelschap in Antwerpen gespeeld. Ze is begonnen toen mijn vader overleed. Ik ging naar al haar voorstellingen kijken. Ze vond het zo belangrijk wat ik ervan vond. Wonderlijk is dat, zo omgekeerd leven met je ouders. Als kind wil jij toch altijd horen dat het goed is wat je doet. Mijn moeder had zelf graag actrice willen worden, maar in de tijd dat ze jong was, lukte dat niet, met het huishouden en drie kinderen. Jaloezers was ze niet. Ze heeft mij mijn carrière altijd gegund. Dat was zo mooi aan haar.”

Frieda Pittoors begon jong met acteren. Al op haar achtste stond ze op de planken in het professionele theater in België. Toen ze twaalf was, kreeg ze de rol van de kleine prins in het gelijknamige toneelstuk. Ze speelde hem tot haar vijftiende meer dan honderdvijftig keer, naast de beroemde Vlaamse acteur Julien Schoenaerts, die ze als haar toneelvader beschouwt. Haar leven heeft altijd in het teken van spelen gestaan. Ze weet niet precies hoeveel voorstellingen ze achter de rug heeft, maar met een staaltje hoofdrekenen komt ze een heel eind. Met een bitterbal in de hand. Ongeveer vijftig jaar. Drie, vier rollen per jaar. En dan films en series. Nou, ja, heel veel dus.

Bent u bang om ooit niet meer gezien te worden?

“Nee, dat heb ik niet zo. Bij Toneelgroep Amsterdam, het gezelschap waaraan ik ben verbonden sinds 2005, heb ik niet zo veel grote rollen gespeeld. Dat vind ik helemaal niet erg, hoor. Kijk, als je altijd hoofdrollen speelt, zeggen de mensen ook wel eens: ‘O, daar heb je haar weer.’ Dat gevoel heb ik bij mezelf helemaal niet. Terwijl ik er wel vaak sta.”

En niet bepaald als meubelstuk. Ik vond het treffend wat NRC-recensent Kester Freriks ooit over u schreef: ‘Een actrice die de blik van de toeschouwer stuurt naar een essentiële scène. Of een dramatisch ogenblik. Door haar oogopslag vertelt ze ons waar we moeten kijken.’ Mooi hè?

“Leuk ja. Heel leuk. Ik vind een rol niet snel te klein voor mij. Echt niet. Zeker bij dit gezelschap, waar zoveel fantastische acteurs zitten, speel ik graag een bescheidenere rol, waarmee ik een bijdrage lever aan het geheel.”

Maar u hebt inmiddels zoveel wijsheid, herinneringen en associaties om uit te putten. Hebt u nu niet veel meer in huis dan u kwijt kunt?

“Nou, bij Toneelgroep Amsterdam zitten we in zoveel verschillende stukken, dat ik daar geen problemen mee heb, hoor. Ik speel per jaar vier rollen of zo, daar kan ik genoeg in kwijt. Bovendien vind ik het fijn om nu iets minder hard te werken zodat ik tijd aan mijn kleinkinderen kan besteden. Het is zo gezellig met die twee kleine meisjes.”

Zijn vrouwenrollen veranderd? Als u kijkt naar collega’s van in de veertig, spelen die andere rollen dan u toen u veertig was?

“Er zijn veel meer actrices dan vroeger. Voor die vrouwen moeten meer rollen komen. Daar werken veel mensen hard aan, merk ik. Jonge actrices zijn actief en initiatiefrijk in het verwezenlijken van werk. Er wordt veel meer voor ze geschreven, ook omdat er zoveel vrouwelijke dramaturgen en toneelschrijvers zijn. Zij gaan natuurlijk wel vechten voor interessante vrouwenrollen. Het kan niet anders dan dat er een verandering aan de gang is in de theaterwereld. Toen ik jong was, werd die toch veel meer door mannen beheerst.”

Toen was de feminisering van een beroemd stuk als *King Lear* wellicht ook ondenkbaar geweest?

“Dat had men belachelijk gevonden. De gedachte kwam niet eens bij iemand op. Nu staan er allerlei mensen op die er een interessant gegeven in zien. Leuk, hoor. Iemand als

Tom Lanoye (de schrijver van *Koningin Lear*) vond het geweldig om na te denken over de verschillen tussen moeders en zonen en vaders en dochters.”

U komt uit een gezin met een broer en een zus. Hoe lagen de verhoudingen?

“Eigenlijk omgekeerd van wat destijds gangbaar was. Mijn zus en ik konden studeren, maar mijn broertje niet, omdat mijn vader hem nodig had in zijn kleine bedrijfjes die steeds failliet gingen. Een beetje triest was dat. Ik had wel te doen met mijn broertje, maar schuldig heb ik me nooit gevoeld. Zolang ik me kan herinneren was het voor mij duidelijk dat ik naar de toneelschool zou gaan, na het behalen van een middelbare schooldiploma op een keurige meisjesschool aan de Mechelsesteenweg.”

Hoe is de band met uw geboortegrond nu?

“Ik kom er nog vaak. Lopen waar ik vroeger liep, daar houd ik van. In Amsterdam ben ik thuis, maar in België voel ik dat ik daarvandaan kom. Ik ben wel gehecht aan dat land. Vooral aan de taal. En de bieren. Toen mijn moeder nog leefde, was ik er vaak. Dan bezocht ik haar in haar kleine kamertje in het bejaardenhuis, maar ik ging ook altijd even alleen in een café zitten.”

Zou u er nog willen wonen?

“Vroeger zei ik dat ik terug zou verhuizen als ik oud was. Maar nu heb ik hier mijn Nederlandse vriend en mijn familie. Ik wil bij hen zijn. Mijn zoon is een echte Nederlander. Dat vergroot ook mijn verwantschap hier.”

Veel actrices van uw generatie hebben één kind. Althans, ik heb er veel geïnterviewd bij wie dat zo is. Heeft het te maken met het soort werk? De tijdgeest? Iets anders?

“Ik weet het niet. Zelf vind ik het best wel jammer dat het zo is. Maar ja, ik dacht dat ik me er niet meer kon permitteren, niet zozeer financieel, maar qua zorg. Ik zag het niet voor me, een tweede kind, naast het spelen. Ik heb nu veel jongere collega’s die even hard werken als ik destijds en die wel twee kinderen hebben. Zou ik dat nou ook hebben gekund, vraag ik me wel eens af. Ik denk het toch niet. In het vak kijkt men nu veel soepler tegen spelende moeders aan dan vroeger. Als iemand een ziek kindje heeft, wordt er rekening mee gehouden. Dat was vroeger wel anders. Kindje ziek? Jouw probleem. Dan moet je maar geen kinderen nemen. Meer zo. Ik denk niet dat ik het had kunnen overzien. Aan de man lag het niet trouwens. De vader van mijn zoon deed veel. We zijn jaren geleden al uit elkaar gegaan in vriendschap, maar mede door hem kon ik bloeien en alle rollen aannemen die ik wilde spelen.”

U bent eigenlijk uw hele leven naast Frieda Pittoors iemand anders geweest.

“Ja, maar ik kan dat goed loslaten, hoor. Bij mijn kleindochters ben ik gewoon nuffie, zo heet ik daar, ongeacht het karakter dat ik op dat moment speel.”

Zit er nog iets van *Le petit prince* in u, van de actrice die u toen was?

“Ik denk het wel. Julien Schoenaerts gaf me altijd het gevoel dat het goed was dat ik er was. Daar is het publiek, jij staat hier, je zegt wat je te zeggen hebt en dat kun je. Dat was zijn boodschap aan mij. Het heeft me een zelfverzekerdheid gegeven die ik nu nog met me meedraag. Niet dat ik niet soms vreselijk zenuwachtig ben, maar dat is iets anders. Ik heb altijd een fundamenteel vertrouwen dat het terecht is dat ik op het toneel sta.”

Dat doet me denken aan wat u vertelde tijdens de repetitie, toen het in de pauze ging over stervende ouders, schoonouders en grootouders: dat iemand uw

vader op zijn sterfbed vroeg naar de namen van zijn drie kinderen en dat hij toen drie keer ‘Frieda’ riep.

“Mijn vader was erg dol op mij.”

Was u zijn lievelingetje?

“Een beetje wel, ja. Vergeet niet dat ik als kind al best beroemd was in België. Nu waren mijn ouders nuchtere mensen, maar ze vonden het toch bijzonder. Nu ja, wij alle drie hebben heel veel liefde meegekregen. Het is cruciaal voor je latere geluksgevoel

denk ik, je gewent voelen door je vader en moeder. Daar gaat dit stuk ook over. Ik mis mijn ouders wel. Mijn moeder vooral. Ze was zo’n fijne vrouw, niet intellectueel of zo, maar zo goed. De gelukkige blik die ze me gaf als ik onverwacht binnenkwam. Daar kan koningin Lear nog iets van leren.” ■

Koningin Lear speelt van 5 t/m 15 maart in de Stadsschouwburg Amsterdam. Tournee t/m 18 april. Première 8 maart.

‘Ik heb een fundamenteel vertrouwen dat het terecht is dat ik op het toneel sta’